

М.: Інститут економіки РАН, Центр країн СНД і Балтії; «Весна», 2006. — <http://www.imeri-eurasia.ru/baner/vard> 1.doc

2. Максимцев И. А., Багиев Г. Л., Газизуллин Н. Ф. Энергетика XXI Віки: економіка, політика, екологія. — СПб.: Стаття журналу Проблеми Сучасної Економіки. — 2008. — С. 24—29.

3. List of countries by energy consumption per capita / [електронний ресурс] <http://en.wikipedia.org/>

4. Energy balance and energy account 2008 and 2009 / Statistics Norway [електронний ресурс] <http://www.ssb.no>

5. International Energy Outlook 2010 / U.S. Energy Information Administration [електронний ресурс] <http://www.eia.doe.gov>

6. Франчук И. А. Світові тенденції розвитку ринків енергозабезпечення і систем їх державного регулювання. Економіка та держава. — № 12. — 2008.

7. John O. Blackburn, Sam Cunningham / Solar and Nuclear Costs — The Historic Crossover / July 2010.

8. Energy and Oil Prices / [електронний ресурс] <http://www.bloomberg.com/energy/>

9. Pure Energy Systems Wiki / Directory:Cents Per Kilowatt-Hour / [електронний ресурс] <http://peswiki.com/>

Статтю подано до редакції 11.05.11 р.

УДК 35.073.513

Г. Ю. Жолнерчик,
асистент кафедри фінансів підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГОВИХ РИНКІВ УКРАЇНИ, РОСІЇ, БІЛОРУСІ

АНОТАЦІЯ. У статті окреслено сучасний стан лізингового ринку в Україні та зазначено тенденції розвитку лізингових ринків Росії та Білорусі. Проаналізовано основні перешкоди і проблеми для подальшого розвитку лізингу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: лізинг, лізинговий ринок, лізингодержувач, лізингодавець, основні засоби, капітальні інвестиції.

АННОТАЦИЯ. В статье автор рассмотрел сегодняшнее состояние лизингового рынка в Украине и определил основные тенденции развития лизинговых рынков России и Беларуси. Проанализированы основные препятствия и проблемы для дальнейшего развития лизинга.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: лизинг, лизинговый рынок, лизингополучатель, лизингодатель, основные фонды, капитальные инвестиции.

ANNOTATION. The article is dedicated to the issues relating to the modern state of the Ukrainian lease market and reference is made to the main tendencies of development of Russia's and Belarus's leasing markets. Basic obstacles and problems for subsequent development of leasing were analyzed.

KEY WORDS: leasing, leasing market, lessee, lessor, asset, capital investment.

Постановка проблеми. Важливим нагальним завданням соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі є вихід з фінансово-економічної кризи та перехід до ефективного функціонування вітчизняної економіки. Одним з важелів, здатних сприяти успішному та якнайшвидшому виконанню цього завдання, є чітко налагоджений інвестиційний процес. Багаторічний низький рівень інвестицій у технічне переоснащення економіки та постійне недофінансування її реального сектору призвели до накопичення морально та фізично зношеного виробничого обладнання. Сьогоднішній стан основних засобів багатьох підприємств в Україні не відповідає потребам технічного прогресу і нерідко є причиною збоїв у виробничому процесі та чинником техногенних ризиків. За даними Держкомстату України, на початок 2010 року в промисловості більш як 60 % устаткування було морально застарілим і зношеним, що суттєво знижує конкурентоздатність вітчизняної економіки.

Для України є актуальним пошук сучасних механізмів фінансування оновлення основних засобів. На нашу думку, лизинг є саме таким механізмом, який дозволяє фінансувати технічне переозброєння виробництва в умовах дефіциту власного капіталу у підприємств, що підтверджує досвід багатьох розвинених країн.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Дослідженню лизингу як інструменту фінансування оновлення основних засобів під-

приємств присвячені праці вітчизняних учених-економістів Внукової Н. М., Кочеткова В. М., Луціва Б. Л., Лях О. І., Манойленко О. В., Міщенко В. І., Непочатенко О. О., Ольховикова О. В., Потій В. З., Рязанової Н. С., Слав'янської Н. Г., Усенко Я. Б., Холдного Г. О.

З числа зарубіжних фахівців, які розглядали вказані питання, необхідно назвати Адамса Дж. Н., Газмана В. Д., Гехта Л. І., Головніну Л. А., Горемікіна В. А., Кабатову О. В., Карпа М. В., Лещенко М. І., Прилуцького Л. Н., Сміта Дж. В., Уолтерса Дж., Чекмарьову Е. Н., Шабаліна Е. М., Шпіттлера Х. Й.

Постановка завдання. Проаналізувати сучасний стан розвитку лізингу в Україні та дослідити особливості розвитку та функціонування лізингових ринків Росії та Беларусі. Виявити основні перешкоди та проблеми для подальшого розвитку лізингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні лізингові відносини ще продовжують розвиватися. В 2007 р. під час поживавлення розвитку економіки України частка лізингу в ВВП України була на рівні 1,5 %, а частка фінансування основних засобів через лізинг в Україні у 2007 році становила 8,96 % (табл. 1). Подальше різке уповільнення економіки та зменшення обсягів лізингу в 2008 році стало результатом негативної динаміки розвитку лізингового ринку. Спад економіки України продовжився і в 2009 році під впливом світової фінансово-економічної кризи, яка особливо погіршилась у першій половині 2009 р. Під впливом кредитної кризи та різкого призупинення інвестицій в основні активи, попит на українському лізинговому ринку майже зник, про що свідчать дані: частка лізингу в ВВП країни становила 0,27 %, а в структурі інвестицій в основний капітал — 1,62 %. У той же час, виріс ризик нестабільності лізингових компаній на фоні втрати впевненості щодо використання накопиченої ліквідності. Порівнюючи розвиток лізингу в Україні з країнами, що демонструють швидкі темпи економічного зростання (США, Японія, Німеччина, Великобританія та інші), зазначимо, що співвідношення річного обсягу лізингових угод у ВВП в Україні майже є в 20 разів меншим [1].

Таблиця 1

СТАН ЛІЗИНГОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ В 2007—2010 роках,
млрд грн

Рік	ВВП	Обсяг капітальних інвестицій	Вартість укладених лізингових угод	Частка лізингу в ВВП, %	Частка лізингу в інвестиціях в основний капітал, %
2006	544,15	125,25	2,40	0,44	1,92
2007	720,73	188,49	10,83	1,5	8,96
2008	949,86	233,08	9,98	1,08	4,28
2009	914,72	186,98	2,47	0,27	1,62
2010*	948,05	111,28	3,5	0,37	3,14

* — за прогнозними розрахунками автора.

Джерело: [2 с. 31, 205; 3; особисті розрахунки автора].

Дослідження економічних умов інвестиційної діяльності українських підприємств показало, що темпи зростання ВВП в Україні впродовж 90-х років постійно скорочувалися. Починаючи з 2002 року спостерігалось зростання ВВП у середньому на 5 % за рік, але в 2005 році темпи зростання ВВП зменшилися (102,7 % проти 112,1 % у попередньому періоді). З кінця 2006 року спостерігалось підвищення на 4,6 пункта, але в 2007 році таке підвищення було тільки на 0,6 пункта. У 2008 році темпи зростання ВВП у порівнянні з попереднім, 2007, роком зменшилися на 5,8 пункта, таке ж зменшення відбулося і в 2009 році (табл. 2).

Незважаючи на постійне зростання абсолютної суми ВВП, темпи його зростання починаючи з 2005 року в порівнянні з попереднім роком мали деякі коливання, а з 2007 року почалося зменшення темпів приросту ВВП в Україні.

За результатами аналізу стану основних засобів в економіці України за 2004—2010 роки (табл. 2) виявлено, що ступінь зносу основних засобів у 2009 році становив 60,0 % і відповідно ступінь придатності — 40,0 %. А на промислових підприємствах України ступінь зносу основних засобів становив 61,8 %, тобто основні засоби придатні лише на 38,2 %. За розрахунками автора така тенденція буде характерна і для 2010 року. Таким чином, зазначимо, що ступінь придатності основних засобів промислових підприємств мав постійну тенденцію до зниження.

Таблиця 2

**ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ
ТА СТАН ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ за 2004—2010 роки**

Показники	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010* р.
ВВП (млн грн)	345113	441452	544153	720731	949864	914720	948056
Темпи зростання ВВП до відповідного періоду попереднього року (%)	112,1	102,7	107,3	107,9	102,1	96,3	101,0
Ступінь зносу основних засобів, усього (%)	49,3	49,0	51,5	52,6	61,2	60,0	62,3
У тому числі у промисловості (%)	58,3	57,9	58,6	59,3	60,1	61,8	62,7
Ступінь придатності основних засобів, усього (%)	50,7	51,0	48,5	47,4	38,8	40,0	37,7
У тому числі у промисловості (%)	41,7	42,1	41,4	40,7	39,9	38,2	38,3

* — за прогнозними розрахунками автора.

Джерело: [2 с. 31, с. 96; 3; особисті розрахунки автора].

Темпи економічного зростання в Україні є вкрай незадовільними. Отже, виникає нагальна потреба у модернізації та оновленні промислового обладнання.

Рівень державних інвестицій в Україні протягом останніх років нижчий від аналогічного показника у країнах — членах Європейського Союзу. Протягом останніх років (2002—2009 рр.) у зв'язку з обмеженим обсягом фінансових ресурсів модернізація основного капіталу підприємств провадилась повільно, а, отже, і якість його структури погіршувалась. За оцінками фахівців Сві-

тового банку, обсяг необхідних капітальних інвестицій для оновлення, модернізації, технічного переоснащення основних засобів вітчизняних підприємств становить 100 мільярдів доларів США [4, с. 2].

Наведені дані (табл. 3) свідчать, що інвестиції в основний капітал в абсолютній сумі з 2002 року постійно збільшувались, але темпи зростання в порівнянні з попереднім роком мали тенденцію до коливання. В 2009 році відбулося скорочення інвестицій в основний капітал на 38,9 пункта, основною причиною стала світова фінансово-економічна криза. Темпи оновлення основних засобів промисловості в Україні в 2006—2009 роки дорівнювали 2—3 %, а ступінь зносу основних засобів усіх підприємств — 60,1 % [5, с. 3].

Таблиця 3

ІНВЕСТИЦІЇ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ В УКРАЇНІ В 2002—2010 роках
(у фактичних цінах)

Показники	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Інвестиції в основний капітал (млн грн)	37 178	51 011	75 714	93 096	125 253,7	188 486	233 081	151 776,8	111 284,4
Індекси інвестицій в основний капітал до попереднього року, %	108,9	131,3	128,0	101,9	119,0	129,8	97,4	58,5	73,3

* — за прогнозними розрахунками автора.

Джерело: [3; особисті розрахунки автора]

Аналіз інвестицій в основний капітал вітчизняних підприємств показав, що коливання величини капітальних інвестицій та їхнє зниження в останні роки призвели до підвищення ступеня зносу основних засобів підприємств України, який, за даними Держкомстату України, становив як було зазначено, 60 %, а за експертними оцінками рівень зносу техніки та обладнання досягнув 80—90 %.

За даними Держкомстату України, прямі іноземні інвестиції становили на початок 2009 року 35723,4 млн дол. США [2, с. 272].

Таким чином, іноземний капітал може стати основним джерелом фінансування українських підприємств. При цьому саме лізинг може виступати важливим інструментом іноземних інвесторів. Держави Співдружності протягом останніх років роблять зусилля щодо збільшення обсягів лізингових операцій. Найбільший розвиток вони одержали в Беларусі, Казахстані, Росії. При цьому відзначається досить низька капіталізація організацій, які займаються лізингом, а також те, що в більшості держав число зареєстрованих лізингових компаній істотно вище, ніж реально діючих. Це, природно, знижує можливості для активної роботи в сфері лізингу.

Разом з тим, у державах—учасницях СНД лізинг як сегмент ринку послуг починає набувати певного динамізму. Прогнозується, що найближчим часом його обсяги досягнуть 6 млрд дол. у рік (без врахування Росії).

На сьогоднішній день у державах Співдружності в основному закладені основи нормативно-правової бази, що регламентують здійснення лізингових операцій.

Аналіз ринку лізингових послуг у Беларусі свідчить, що частка лізингу в загальному обсязі інвестицій в основний капітал в 2008 році становила 8,3 %. Спад загального обсягу економіки Беларусі в 2009 році призвів до зменшення частки лізингу в інвестиціях в основний капітал до 4,69 %. Другим важливим показником, що характеризує ступінь розвитку ринку лізингу в країні є відношення лізингового бізнесу до ВВП: у 2004 році — 1,7 %, у 2006 р. — 1,6 %, у 2008 — 2,4 %, а в 2009 році — 1,5 %.

На кінець 2009 року портфель лізингових компаній Беларусі становив 842 млн євро (приріст на 13 % від 2008 року).

Серед об'єктів лізингу найбільшим попитом користуються основні засоби, в складі яких переважають виробничі машини та устаткування, а також автотранспорт. У структурі об'єктів лізингу в 2009 році частка виробничих машин та устаткування становила 55,6 %, транспортних засобів — 25,9 %, нерухомості — 17,9 %. Зазначимо, що в 2009 році збільшився обсяг операцій з лізингу нерухомості до 17,9 % проти 10 % у 2008 році.

За видами лізингу в 2009 році найбільше договорів було укладено з фінансового лізингу, кілька відсотків — зворотного, і, практично відсутні угоди операційного, сублізингу та міжнародного лізингу.

Зазначимо, що в період з 2005 по 2008 роки обсяг лізингових операцій у країні зростав стабільно високими темпами і тільки в

2009 році, під впливом світової фінансової кризи відбулося падіння показників лізингового ринку на 34 % відповідно до попереднього року [6].

Російський ринок лізингу з 2000 року демонстрував постійне зростання темпів розвитку, аж до четвертого кварталу 2008 року. У результаті глобальної економічної кризи відбулося значне скорочення обсягів і кількості лізингових операцій. Даний період характеризується падінням ліквідності грошей та зростанням простроченої заборгованості по лізинговим платежам. У результаті обсяги ринку лізингу в 2008 році скоротилися на 27,8 % і становили \$ 23 млрд. У 2009 році відбулося двократне зниження обсягу лізингових операцій (на 56 % у порівнянні з 2008 р.).

У 2009 році відбулися зміни у структурі ринку за типом лізингоодержувачів. Так, на користь крупного бізнесу довелося 64,4 % лізингових операцій, що на 14,6 пункту більше ніж у 2008 році.

У структурі ринку лізингу по галузям, перші позиції займають сегменти залізничного транспорту (26,02 %), авіаційного транспорту (15,3%) та легкового автотранспорту (9,05 %) [7].

В Росії у 2009 році здійснювалася державна підтримка лізингової галузі: була запроваджена Державна програма фінансової підтримки суб'єктів малого та середнього бізнесу, що реалізується Російським банком розвитку (РосБР).

В рамках даної програми підприємства — лізингоодержувачі могли отримати в лізинг майно, що відноситься до третьої групи амортизаційних відрахувань. Об'єм фінансування за програмою становив від \$4 тис до \$1 млн, а термін лізингу не повинен перевищувати 5 років. З метою державної підтримки галузі здійснювалися різного роду субсидії.

За попередніми даними в 2010 році російський ринок лізингу продемонструє позитивну динаміку: темпи зростання становитимуть 10—15 %, обсяг лізингових операцій досягне \$ 11—15 млрд. Проте, на думку експертів, повернення на докризовий рівень, слід чекати не раніше, ніж у 2012—2013 рр. [7].

Висновки з проведеного дослідження. Вищезазначене підтверджує суттєве значення лізингу як для економічного розвитку держави, так і для суб'єктів господарювання. Але розвиток лізингу наштовхується на певні перешкоди і проблеми, яким притаманний загальноекономічний характер.

По-перше, це низька капіталізація лізингових компаній, що проявляється в значній обмеженості власних фінансових ресурсів.

По-друге, незначна кількість довгострокових ресурсів у банківських установ, коли частка короткострокових кредитів у їх загальній сумі, переважає.

По-третє, висока вартість позичкових ресурсів, оскільки ставки рефінансування, які визначаються національними банками держав Співдружності (крім Киргистану), ще надто високі, особливо в порівнянні з країнами Євросоюзу, де середньозважена ставка рефінансування вже протягом багатьох років становить приблизно 4 %.

По-четверте, розвиток лізингу в державах Співдружності гальмують ціни світового ринку на нове технологічне обладнання і нові наукомісткі технологічні процеси, а також нерозвиненість у державах — учасниках СНД вторинних ринків устаткування, коли ні лізингодержувач, ні лізингодавець не мають довіри до залишкової (або перепродажної) вартості лізингового обладнання. Позначається також невирішеність питань непрямого оподаткування предмета лізингу.

По-п'яте, для подальшого стратегічного і соціального розвитку економіки держав СНД мають суттєве значення міжнародні лізингові проекти. Але вони виявляються неефективними через високі ризики міждержавного інвестування (політичні ризики, ризики пов'язані з курсами валют, і т. д.), значні транзакційні витрати (податки, мито, ліцензування і т. д.) при здійсненні лізингової діяльності, а також через відсутність ефективних ринкових механізмів страхування і розподілу ризиків і недостатнього числа великих інвесторів. До стримуючих факторів можна віднести також низьку активність іноземних інвестиційних компаній.

Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що подальший розвиток лізингу буде сприяти більш досконалому розвитку ринкової інфраструктури, банківської і фінансової систем і в цілому зміцненню економіки держав Співдружності.

Література

1. Експрес-результати дослідження ринку лізингу України. 2008 рік [Електронний ресурс] / режим доступу <http://www.leasing.org.ua/ua/publications/?pid=1442>

2. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Державний комітет статистики України : [за ред. О. Г. Осауленко]. — К. : Консультант, 2009. — 552 с.

3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Огляд державних фінансів України // Лізинг в Україні — 2007. — № 2. — С. 1—5.

5. *Меренгс Е.* Стан ринку лізингу в Україні / Ернст Меренгс // Лізинг в Україні. — 2006. — № 1. — С. 1—4.

6. *Цыбулько А. И.* Лізинг. Итоги 2009 года. [Електронний ресурс] / А. И. Цыбулько // Режим доступу : <http://infobank.by/1798/Default.aspx>

7. Рынок лизинга России. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.analyticgroup.ru/news/?id=29>

8. *Скрыпник Е. Б.* Некоторые аспекты развития российского рынка лизинга / Е. Б. Скрыпник // Деньги и кредит. — 2008. — № 5. — С. 43—48.

Статтю подано до редакції 27.05.11 р.

УДК 339.564

С. А. Лісовенко,
аспірант, кафедра міжнародної торгівлі,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

АНАЛІЗ ТА ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ. У статті проведено аналіз експорту України, досліджено його структуру і динаміку. Розраховано частку товарів з високою доданою вартістю в загальному експорті та виявлено що наявний потенціал експорту високотехнологічної продукції використовується не в повній мірі. Запропоновано систематичний та поетапний підхід до розвитку високотехнологічного експорту України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: експорт, високотехнологічний експорт, розвиток експорту, експортний потенціал, експортна політика.

АННОТАЦИЯ. В статье проведен анализ экспорта Украины, исследованы его структура и динамика. Определена доля товаров с высокой добавленной стоимостью в общем экспорте и выявлено что имеющийся потенциал экспорта высокотехнологичной продукции используется не в полной мере. Предложен систематический и поэтапный подход к развитию высокотехнологичного экспорта Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экспорт, высокотехнологичный экспорт, развитие экспорта, экспортный потенциал, экспортная политика.